

יולי-ספטמבר 2020 ■ מס' 134 שנה 29

כוכבים

נושאון - ביטאון איל"ת - אגודה ישראלית לבולאות תמטית
עורך: יורם לוביאניקר עורך משנה: לורנס פישר
עריכה גרפית: הדי אור עריכה לשונית: אסתי לבון
דוא"ל: noson.ed@gmail.com
בית יואל, נמל תל אביב 40, תל אביב 6350671
Nos'on ISSN 0792-6448

תוכן העניינים:

טיבי יניב	דבר העורך	עמ' 2
משה ביאלי	איש הכוכבים	עמ' 3
יורם לוביאניקר	גרמי השמים באמנות התנ"ך	עמ' 6
פאולו דואק	דגל הכוכבים והפסים	עמ' 9
זהר נוי	המלך פלה	עמ' 15
יוסי חרש	הכוכבת הראשונה של הקולנוע	עמ' 22
	סיפורי מעטפות	עמ' 27
	הגדרה קולעת בול	עמ' 29
	מכתבים למערכת	עמ' 30
	חידה בולאית	עמ' 32

ועד האגודה והפעילים:

יו"ר: יצחק ברק (השחר 34, ראשון לציון 7521640, 054-5314568, ifib@inter.net.il)
סגן יו"ר: מנחם לדור (ת.ד. 340, הר אדר 9083600, 054-4825007, ladorm@gmail.com)
מזכיר וגזבר: רן ברש (היורה 1, ת.ד. 8486 גן יבנה 7086131, 052-5250780, ranb2000@gmail.com)
עורך "נושאון": יורם לוביאניקר (נמל תל אביב 40, תל אביב 6350671, 054-5402723, lubianiker@gmail.com)
חבר ועד: יהושע מגר (אשטרם 44, ראש פינה 12000, 052-8802725, jmagier@netvision.net.il)
ועדת ביקורת: יוחנן מירז (יו"ר), שלמה וורגן, גל שפרון.

שירותים לחברים: "נושאון" – ארבע פעמים בשנה, "נושאונט" – ארבע פעמים בשנה, מכירות פומביות, שירותי ספריה תימאטית, מפגשים, סמינרים והרצאות, צוות מומחים, "שביל" (ביטאון התאחדות בולאי ישראל).

דמי חבר (2020): מבוגר – 160 ₪, נוער – 80 ₪.

תאריך אחרון למשלוח חומר לחוברת הבאה: 1.9.2020

דבר העורך

שלום לכם,

החברת הנוכחית של "נושאון" מוקדשת ל"כוכבים", ושני המאמרים הראשונים מתייחסים לכוכבים במובנם האסטרונומי. פותח את הגיליון מאמרו של **טיבי יניב**, המראה כיצד המרוץ לחלל בשנות ה-60 שימש השראה לאומן מוזיקת הפופ **דייוויד בואי**. לדעתנו זוהי דוגמה מאלפת לאיסוף תמטי מעמיק החורג מגבולות הנושא הצר. המאמר של **משה ביאלי** מציג יצירות אומנות הקשורות לתנ"ך אשר מופיעים בהן גרמי השמים השונים.

המאמרים הבאים עוסקים בכוכבים במשמעותם הסמלית: **יורם לוביאניקר** מספר לנו על דגלה של ארצות הברית, דגל הפסים והכוכבים, אשר הכוכבים שבו

מסמלים את המדינות החברות באיחוד. **פאולו דואק** מביא את סיפורו של **פלה**, כוכב הכדורגל מספר אחת, והמאמר של **זהר נוי** עוסק בכוכבת התיאטרון **שרה ברנאר**, שהפכה לכוכבת הראשונה של עולם הקולנוע. מבחינה בולאית מאמר זה מתמקד בבול אחד, אשר מאחוריו יש סיפור מעניין.

לאחרונה נוצר קשר בינינו ובין האגודה התמטית הבריטית, ובפרט עם **וונדי באקל**, שהיא העורכת של הביטאון שלהם Themescene. מאמרו של חברנו פאולו דואק על גלויות מרב המציגות את שער יפו ואת מגדל דוד בירושלים (נושאון 132) תורגם לאנגלית, פורסם בגיליון מרץ של Themescene (עם קרדיט ל"נושאון") וזכה לתגובות חיוביות מהקוראים הבריטים. Themescene יפרסם בקרוב גם את מאמרו של חברנו **לורנס פישר** על המכתב שנשלח לאינקוויזיציה הספרדית במאה ה-16, אשר התפרסם ב"פינת המעטפות" של נושאון 133. פרסומים אלה גורמים לנו סיפוק רב ומחזקים אצלנו את התחושה שהמאמרים ב"נושאון" הם בעלי רמה תמטית ובולאית גבוהה.

עולם הבולאות, כמו כל ענפי החיים, ספג מהלומה קשה בשל מגיפת הקורונה. תערוכת "לונדון 2020", אשר הייתה אמורה להיערך בחודש מאי, נדחתה לפברואר 2022, ואילו התערוכה שתוכננה להיערך בבולגריה באוקטובר בוטלה כליל. בשנת 2021 צפויות שלוש תערוכות עולמיות: בגרמניה בחודש מאי, ביפן באוגוסט (חברנו **מנחם לדור** יהיה הקומיסר הישראלי בתערוכה זו) ובנובמבר בדרום אפריקה. כן אמורה להיערך בנובמבר תערוכה אירופית ביוון. בשל אירועי הקורונה עדיין איננו יודעים האם ומתי תצא לפועל התכנית לקיים בישראל תערוכה אירופית אשר התמטיקה במרכזה. אנו נמשיך ונעדכן אתכם כאשר הדברים יתבהרו.

שלכם,

יורם ולורנס

איש הכוכבים טיבי יניב

כאספן בולים בנושא חקר החלל ואסטרונומיה אני משתדל להתעדכן בקביעות בהנפקות חדשות מהעולם בנושא שלי. אין סיכוי שאכין אי פעם את האוסף שלי לתצוגה תחרותית, אך בכל זאת סיגלתי לעצמי את דרך החשיבה של מציגים וארגוני את האוסף שלי בהתאם לכללי התחרות הנושאית: אני חוקר בדקדקנות וביסודיות את הצד הנושאי של הפריט, מבלי להסתפק במובן מאליו; אני משייך את הפריט להיבט כזה או אחר של הנושא שלי ובהתאם לכך ממקם אותו באלבום שלי; אני שואל את עצמי האם הייתי כולל את הפריט בדפי התצוגה שלי, אילו הייתה לי כזו (במילים אחרות – מה החשיבות היחסית של הפריט בפרק ובתת-הפרק הרלוונטי) וכך הלאה.

למען הגילוי הנאות אציין, כי ההחלטה אם לרכוש בול כלשהו אינה תואמת בהכרח את המסקנה המתבקשת מהניתוח הלוגי. כתוצאה מכך, האוסף שלי כולל הרבה מאוד פריטים שלעולם לא הייתי משבח בתצוגה.

בשנת 2017 הנפיקה סן מרינו גיליונית זיכרון תחת הכותרת BOWIE. לאחר שראיתי את תמונת הגיליונית היה ברור לי כי היא מוקדשת לזמר הרוק המפורסם **דיוויד בואי** (1947–2016). למראה דמות האסטרונאוט שבבול השמאלי בגיליונית נמלאתי סקרנות. האם הגיליונית שייכת לתחום האיסוף שלי? אני חובב של מוזיקת רוק, ולא ידעתי מה הקשר בין הזמר לבין אסטרונאוטים. אולי זוהי דמות של אמודאי, ולגיליונית אין שום קשר לאוסף שלי?

הטקסטים בגיליונית לא סיפקו לי תשובות, וגם הכותרות ברשימות המסחר הבולאי לא הבהירו לי יותר את העניין. עיון בגוגל בערך "דיוויד בואי" הביא אותי למסקנה שמדובר באסטרונאוט **מייג'ור טום**, דמות משיר הנושא של אלבום השני של בואי "תעלומה בחלל". בואי, שהיה גם שחקן (הוא הופיע בעשרות סרטים ואף על בימת התיאטרון), נהג לגלם בהופעותיו דמויות מהשירים שלו, ובכללן גם את מייג'ור טום.

הבלדה של בואי מספרת כיצד מייג'ור טום הלך לאיבוד כשטס בחלל. השיר שוחרר ביולי 1969, ימים אחדים לפני נחיתת האדם הראשון על הירח. סביר להניח שלולא ההתעניינות הכלל עולמית במרוץ לחלל באותה התקופה לא היה נכתב שיר זה.

ברוב התצוגות התחרותיות (הטובות) העוסקות בנושא החלל אפשר למצוא אזכור של המלחמה הקרה כאחד הגורמים למרוץ לחלל. התייחסות **ליל ורן** ולספרו "המסע לירח ובחזרה" מקובלת בתצוגות כמקור השראה לחולמים הראשונים על כיבוש החלל. ישנן תצוגות המנתחות גם את ההשפעות של המסעות לחלל על הפוליטיקה או על תרבות הקולנוע, אך מי מהקוראים נתקל אי פעם באוסף בולי חלל המצביע על השפעת המרוץ לחלל על תחום המוזיקה?

לאחר שמצאתי שקיים קשר ברור בין הגיליונית מסן מרינו לטיסות לחלל, סברתי כי שופט וירטואלי של התצוגה הדמיונית שלי עשוי לזכות אותי בחצי נקודה בקריטריון ההערכה "חדשנות" הודות לפיתוח התמטי שלי. עתה נותר לי לוודא שמיציתי את כל הפוטנציאל שבגיליונית להצדקת הכללתה בתצוגה.

אחד ממקורות המידע ביחס לבולים ולעיצובם הוא עלון המידע של השירות הבולאי המנפיק אותם. לא במקרה הוחלט בזמנו לכלול בקטלוג המקוון של בולי ישראל שבאתר התאחדות בולאי ישראל את עלוני המידע של השירות הבולאי שלנו. לספריית ההתאחדות מגיעות הודעות לקהל מכמה שירותים בולאיים ברחבי העולם, ביניהם גם השירות הבולאי של סן מרינו. בעלון שלהם מצאתי כי הכוכב השחור בבול השמאלי מייצג את האלבום האחרון של בואי "**כוכב שחור**", אשר יצא יומיים בלבד לפני מותו של הזמר מסרטן הכבד.

דיוויד בואי מופיע כזיגי סטארדסט

יתר על כן, הבול הימני בגיליונית מייצג את דמותו של **זיגי סטארדסט** מהאלבום "עלייתם ונפילתם של זיגי סטארדסט ועכבישי המאדים". זהו אלבום קונספט משנת 1972, המביא את סיפורו של זיגי סטארדסט (אבק כוכבים), חוצן אנדרוגני ממאדים, המבקר בכדור הארץ ומציל את בני האדם מהשעמום שהם נתונים בו באמצעות מוזיקת רוק'נרול. דמותו של זיגי היא של כוכב הרוק האולטימטיבי: בעל התנהגות מינית מתירנית, מכור לסמים ולאכזריות עד כדי הרס עצמי ונושא מסר של שלום ואהבה. למעשה, זוהי גם הדמות של בואי עצמו.

נושא החלל עובר, אם כן, כחוט השני ביצירתו של דיוויד בואי. אחרי שעמדתי על כך שאלתי את עצמי, האם קיימים עוד בולי דיוויד בואי שכדאי לי לכלול באוסף? כמובן שאיני מעוניין בפריטים המוקדשים לדמותו או ליצירתו של בואי באופן כללי, אלא רק בפריטים שבהם הוא מופיע בהקשר של חלל, כמו הבול האנגלי שלעיל. חותמת הביול מהולנד הנראית בראש העמוד הבא שייכת לנושא "דיוויד בואי" אך אינה רלוונטית לנושא החלל, ולכן אינה חלק מהאוסף שלי.

דוגמה לפריט בולאי המתאים לאוסף שלי היא הגיליונית שהנפיקה גינאה לכבוד משגר הלוויינים והחלליות "פאלקון כבד" שפותח בחברת "ספייס אקס" של היזם **אילון מאסק**. מאסק הוא, כידוע, גם האיש שמאחורי המכונית "טסלה", הנראית בבול השני משמאל. בשיגור הראשון של "פאלקון כבד" נשא הטיל מטען סמלי – מכונית ה"טסלה" הפרטית של מאסק, ובמושב הנהג שלה הייתה בובה בדמות STARMAN של בואי, הנראה בבול השלישי משמאל. זאת ועוד, הרדיו של מכונית ה"טסלה" ניגן במחזוריות במשך כל זמן הטיסה את השיר של בואי "תעלומה בחלל".

במסחר הבולאי העכשווי אפשר להזמין מסוכן בין-לאומי של מדינה אפריקאית גיליונית עם תמונה של כל אישיות שהיא בכ-500 עותקים. הכוונה לגיליונית רגילה לגמרי (ולא ל"בול אישי") עם ציור המותאם לרצון המזמין. פרט למזמין עצמו תימכר הגיליונית גם לאספנים נושאים בעולם, והיא תופיע בקטלוגים מכובדים כמו מיכל או סקוט.

האם הייתי כולל את הגיליונית מגינאה בתצוגה התחרותית שלי? חס וחלילה! האם רכשתי אותה לאוסף שלי? כן.

טיבי יניב נמנה עם מייסדי איל"ת והיה עורך "נושאון" הראשון. טיבי כיהן שנים רבות כמנכ"ל התאחדות בולאי ישראל, והוא אוסף בולים בנושא החלל. לתגובות: info@israelphilately.org.il

גרמי השמים באומנות התנ"ך משה ביאלי

כשישים פעמים מוזכרים השמש, הירח והכוכבים במקרא. הקורא המודאג יכול להירגע: אין בכוונתי לסקור במאמר זה את כל אותם מקרים, אלא להתמקד בחלק מהם ולהציג את המופע התנ"כי וכנגדו את הייצוג האומנותי המקביל.

בריאת המאורות – חלק מהפרסקו של
מיכאלאנג'לו על תקרת הקפלה הסיסטינית.

המופע הראשון של גרמי השמיים בתנ"ך הוא כבר בפרק הראשון של ספר בראשית, במסגרת סיפור בריאת העולם. ראוי לשים לב לסדר הדברים בבריאה: בשלושת הימים הראשונים בורא אלוהים את סדרי העולם: יום ולילה, שמיים וארץ, ים ויבשה. בשלושת הימים הבאים הוא בורא לפי אותו סדר את הגופים שיאכלסו את תחומי

העולם: את גרמי שמיים ביום הרביעי, את בעלי החיים הימיים והמעופפים ביום החמישי ואת בעלי החיים היבשתיים והאדם ביום השישי.

בדברנו על התנ"ך תמיד טוב לעיין שוב בפסוקים עצמם (בראשית א, יד–ט):

יד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים, יְהִי מְאֹרֶת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם, לִהְיוֹת יוֹם וּלְיָלֵלָה; וְהָיוּ לְאֹתֹת וּלְמוֹעֲדִים, וּלְיָמִים וְשָׁנִים. טו וְהָיוּ לְמְאֹרֶת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם, לְהָאִיר עַל-הָאָרֶץ; וַיְהִי-כֵן. טז וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים, אֶת-שְׁנֵי הַמְּאֹרֶת הַגְּדֹלִים: אֶת-הַמָּאֹר הַגָּדֹל, לְמַמְשֶׁלֶת הַיּוֹם, וְאֶת-הַמָּאֹר הַקָּטָן לְמַמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה, וְאֵת הַכּוֹכָבִים. יז וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים, בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם, לְהָאִיר, עַל-הָאָרֶץ. יח וּלְמַשֵּׁל, בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, וּלְהַבְדִּיל, בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ; וַיְרָא אֱלֹהִים, כִּי-טוֹב. יט וַיְהִי-עֶרֶב וַיְהִי-בֹקֶר, יוֹם רְבִיעִי.

הכתוב מייחס משקל דומה לשמש ולירח, ואילו הכוכבים זוכים למקום משני בלבד. אם נתבונן בייצוג האמנותי של הדברים בשתי יצירות המונצחות על גבי בולים, נראה תמונה דומה. אצל **מיכאלאנג'לו** נראית השמש (המאור הגדול) בבירור, בזכות צבעה הבהוק. הירח (המאור הקטן) נראה בצד ימין, אך בחירת הצבע גורמת לו להבלע כמעט לגמרי ברקע, ואילו הכוכבים אינם נראים כלל. לעומת זאת ביצירה של **איוואן קסטב** נהנים השמש והירח ממעמד שווה ומתיאור אנושי חביב למדי. גם כאן אין ייצוג לכוכבים.

פרסקו של איוואן קסטב
משנת 1490, הנמצא בכנסייה בסלובניה

המקרה השני שאליו אני מעוניין להתייחס הוא בפרק כ"ב של ספר בראשית. הפרק כולו עוסק בסיפור המטלטל על עקדת **יצחק**, אך אנו נתמקד כאן בסופו של הסיפור, המובא בפסוקים טו-יח:

טו וַיִּקְרָא מֶלֶאךָ יְהוָה, אֶל-אַבְרָהָם, שְׁנִית, מִן-הַשָּׁמַיִם. טז וַיֹּאמֶר, בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נָא-יְהוָה: כִּי, יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה, וְלֹא חֲשַׁכְתָּ, אֶת-בְּנוֹךְ אֶת-יִחִידְךָ. יז כִּי-בָרַךְ אֲבִרְכְּךָ, וְהִרְבֵּה אֲרֹכָה אֶת-זֶרְעֲךָ כְּכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם, וְכָחֹל, אֲשֶׁר עַל-שִׁפְתֵי הַיָּם; וְיָרֵשׁ זֶרְעֲךָ, אֶת שְׁעַר אֵיבָיו. יח וְהִתְבָּרְכוּ בְּזֶרְעֲךָ, כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ, עִקֵּב, אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקִלִּי.

לאחר **שאברהם** עמד בהצלחה בניסיון מבטיח אלוהים לו את ריבוי צאצאיו. הבטחה דומה קיבל אבי האומה כבר בפרק טו, אך לאחר סיפור העקדה יש לה משנה תוקף. בתחריט של **אפרים משה לילין** נראה אברהם אבינו מרים את מבטו אל השמים זרועי הכוכבים.

הסיפור השלישי שנעסוק בו הוא פרשת מלחמת גבעון, שבמהלכה ציווה **יהושע בן נון** על המאורות: "שמש בגבעון דום, וירח בעמק אילון". אחרי שכוחותיו של כבשו את יריחו ואת העי הושג הסכם לשיתוף פעולה בינם לבין תושבי העיר החזקה גבעון. חמשת מלכי האמורי ובראשם **אדני-צדק** מלך ירושלים יצאו למתקפה כנגד הגבעונים. בני ישראל נחלצו לעזרת בני בריתם החדשים והכו את האמורים מכה ניצחת. במהלך המרדף אחרי כוחות האמורים מחולל יהושע נס (יהושע י', יב-יג):

יב אַז יִדְבָר יְהוֹשֻׁעַ, לַיהוָה, בַּיּוֹם תַּת יְהוָה אֶת-הָאָמֹרִי, לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל; וַיֹּאמֶר לְעֵינֵי יִשְׂרָאֵל, שָׁמֶשׁ בִּגְבֻעוֹן דּוֹם, וַיָּרֶחַ, בְּעֵמֶק אֵילָן. יג וַיִּדְם הַשָּׁמֶשׁ וַיָּרֶחַ עֶמֶד, עַד-יָקָם גּוֹי אֵיבָיו--הָלֹא-הִיא כְּתוּבָה, עַל-סֵפֶר הַיָּשָׁר; וַיַּעֲמֵד הַשָּׁמֶשׁ בַּחֲצֵי הַשָּׁמַיִם, וְלֹא-אָץ לָבוֹא כַּיּוֹם תָּמִים.

אם נתבונן בתפקודם של גרמי השמיים כאן, הרי שהוא "מתכתב" עם סיפור הבריאה. כאמור, על פי הבריאה השמש והירח נועדו להבדיל בין היום ללילה, וכאן באופן חד-פעמי (התנ"ך מצוין בהמשך: "ולא הָיָה כַּיּוֹם הַהוּא, לִפְנֵי וְאַחֲרָיו") הם נאותים שלא למלא את תפקידם, כדי לאפשר לבני ישראל להשלים את נצחונם.

שמש בגבעון דום וירח בעמק אילון.
בול בעיצובו של משה פרז וחותרת מסדרת סיפורי התנ"ך.

אני רוצה לסיים מאמר זה באחד מקטעי הנבואה היפים שיש בתנ"ך – חזון אחרית הימים של **ישעיהו** (ישעיהו ב, ב-ד):

ב וְהָיָה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים, נֶכֶן יִהְיֶה הָרַב־בֵּית־יְהוָה בְּרֹאשׁ הַהָרִים, וְנִשְׂא, מִגְּבְעוֹת; וְנָהָרוּ אֱלֹדֵי, כָּל־הַגּוֹיִם. **ג** וְהָלְכוּ עַמִּים רַבִּים, וְאָמְרוּ לְכוּ וְנַעֲלֶה אֶל־הָר־יְהוָה אֶל־בֵּית אֱלֹהֵי יַעֲקֹב, וִירְנוּ מִדְּרָכָיו, וְנִלְכֶּה בְּאַרְחֻתָּיו: כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה, וּדְבַר־יְהוָה מִירוּשָׁלַם. **ד** וְשָׁפַט בֵּין הַגּוֹיִם, וְהוֹכִיחַ לְעַמִּים רַבִּים; וְכָתְתוּ חֲרָבוֹתָם לְאֵתִים, וְחֲנִיתוֹתֵיהֶם לְמַזְמָרוֹת--לֹא־יֵשָׂא גּוֹי אֶל־גּוֹי חֶרֶב, וְלֹא־יִלְמְדוּ עוֹד מִלְחָמָה.

פסוקים אלה היוו השראה לאחד הבולטים שבאומני ישראל, **מרדכי ארדון**, והוא יצר ויטראז' אדיר מימדים (שבעה עשר מטרים אורכו ושישה וחצי מטרים גובהו) הניצב בבניין הספריה הלאומית בירושלים. היצירה נקראת "חזון ישעיהו", אך מוכרת לכול בכינוי "חלונות ארדון".

חלונות ארדון

הויטראז' מחולק לשלושה חלקים (טריפטיק), שכל אחד מהם מוקדש לתיאור בסגנון סוריאליסטי של חלק אחר מדברי הנביא. לעינינו חשוב החלק השמאלי, המציין את כוח המשיכה של ירושלים הנזכר (פסוק ג בנבואה). ארדון צייר סדרת שבילים שעל כל אחד מהם רשום בשפה אחרת הפסוק "לכו ונעלה אל הר ה'". בשבילים אלה עתידים העמים להעפיל לירושלים, שתהפוך להיות עיר השלום האוניברסלי.

מעל השבילים פרושים שמיים אוטופיים ובהם זרועים גרמי השמים הצבועים בגווני כחול וסגול עמוקים ובוהקים. הכוכבים המאירים את השמים אמורים ללוות את העולים להר האלוהים. בצד ביטוי אישי (ארדון התעניין עוד מילדותו באסטרונמיה) יש כאן ביטוי לתפקידם של גרמי השמים ככלי ניווט. כתוצאה מכך הכוכבים, שאינם מוזכרים מפורשות בפסוקים, הופכים להיות חלק מפרשנות האומן לנאמר בפסוקים ולאמצעי ביטוי אומנותי.

משה ביאלי אוסף בולים בנושא התנ"ך באמנות וכן ציורי מערות. כתובתו למשלוח תגובות: mobilom@bezeqint.net

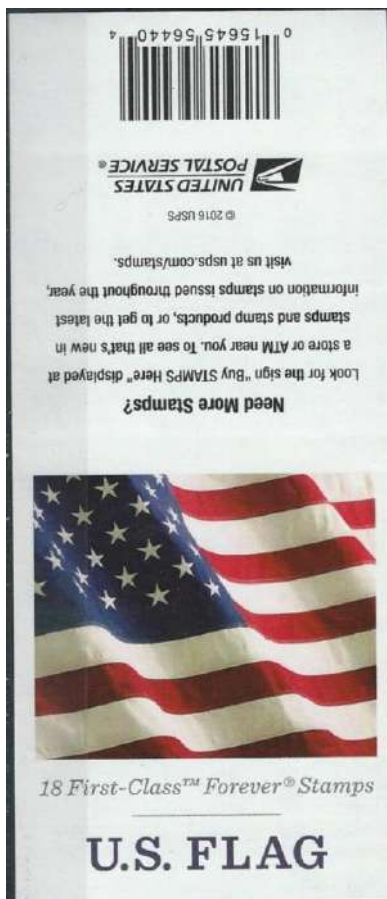
דגל הכוכבים והפסים יורם לוביאניקר

הנפת הדגל באיוו ג'ימה
סימלה את הניצחון בקרב

הדגל הלאומי של מדינה הוא הסמל החשוב ביותר שלה: הוא מסמל ריבונות, מונף במוסדות ציבוריים ובטקסים ממלכתיים ומורד לחצי התורן בימי אבל. עיצובו של הדגל נועד לבטא את ערכיה של המדינה ואת ההיסטוריה שלה, ובכך להביא ליצירת הזדהות וגאווה לאומית. מפאת חשיבותו של הנושא התפתח תחום מדעי הנקרא "וקסילולוגיה" העוסק בחקר ההיסטוריה של דגלים והסימבוליקה שלהם.

הדגל האמריקאי, "דגל הכוכבים והפסים", הוא ללא ספק אחד הדגלים המוכרים ביותר בעולם. רק דגל הממלכה המאוחדת (ה"יוניון ג'ק") ודגל צרפת ("הטריקולור") יכולים להחשב כבני תחרות לדגל האמריקאי מבחינת פרסום בינלאומי. במאמר זה אביא את ההיסטוריה של דגל זה ואת שינויי עיצובו במהלך השנים.

הכוכבים הם מחומשים.
כריכת קונטרס

נתחיל בתיאור המצב הנוכחי: הדגל האמריקאי מבוסס על שלושה עשר פסים – שבעה אדומים וששה לבנים, הפרוסים לסירוגין לרוחב הדגל. הפסים מסמלים את שלוש עשרה המושבות אשר מרדו באימפריה הבריטית והקימו את ארצות הברית. הפינה השמאלית העליונה של הדגל צבועה בכחול, ועליה נראים חמישים כוכבים בצבע לבן, כמספר המדינות החברות באיחוד כיום (מאז צירופה של הוואי בשנת 1960). הכוכבים הם בעלי משישה קודקודים, והם מסודרים בשורות בנות שישה וחמישה כוכבים לסירוגין (וכן בטורים בני שישה וחמישה כוכבים לסירוגין).

הדגל האמריקאי בצורתו הנוכחית.
שגיאת נקבוב

לפני הדגל הראשון

בעת החתימה על הכרזת העצמאות של ארצות הברית בארבעה ביולי 1776 לא היה למדינה החדשה דגל רשמי. לכאורה אין הכרח כי מדינה תקבע לעצמה דגל רשמי, אלא שבמקרה זה היה צורך דחוף לסמן את הספינות האמריקאיות ולהבדיל אותן מאלה הבריטיות. כך נוצר "דגל האיחוד הגדול" – הדגל האמריקאי הראשון, הגם

שהוא לא נשא כל מעמד רשמי. דגל זה מבוסס על פסים לבנים ואדומים, כאשר בפינה השמאלית העליונה נראה דגל בריטניה באותם ימים. שימו לב שדגל בריטניה זה שונה מהדגל המוכר לנו כיום, משום שבאותו שלב עדיין לא נכלל בו צלב פטריק הקדוש האדום המסמל את אירלנד.

דגל האיחוד הגדול

כיצד נקבע עיצובו של דגל האיחוד הגדול? כיום אין לנו תשובה ברורה לשאלה זו, אך נראה כי השיקול המכריע היה נוחות. הצי

הבריטי נהג להשתמש באותם ימים בדגל אדום אשר בפינתו נראה הדגל הבריטי. מכאן שהאמריקאים יכלו בפשטות לקחת את הדגלים הבריטיים הישנים אשר שימשו את ספינותיהם לפני הכרזת העצמאות ולהוסיף עליהם שישה פסי רוחב לבנים.

העיצוב הנפוץ ביותר לדגל האמריקאי הראשון עם שלושה עשר כוכבים.

הדגל הראשון

ב-14 ביוני 1777 קיבל הקונגרס החלטה הקובעת כי הדגל של ארצות הברית יהיה דגל עם שלושה עשר פסים אדומים ולבנים לסירוגין, ובפינתו יופיעו שלושה עשר כוכבים לבנים (כמנין המדינות שהיו חברות אז באיחוד) על רקע כחול. ההחלטה הטוטה, אם כן, קווי מתאר כלליים לעיצוב הדגל, אך לא הגדירה עיצוב מדויק. כתוצאה מכך ידועים כמה עיצובים שונים לדגל האמריקאי מתקופה זו.

על פי סיפור נפוץ, הדגל האמריקאי הראשון עוצב והוכן על ידי **בטי רוס**, בעלת עסק בתחום הריפוד והתפירה. קיים תיעוד המוכיח כי רוס ייצרה אוהלים ומדים בעבור הצבא האמריקאי במהלך מלחמת העצמאות. משלחת של האבות המייסדים של ארצות הברית בראשותו של **ג'ורג' וושינגטון** פנתה אליה, כך מסופר, וביקשה ממנה לעצב ולתפור את הדגל האמריקאי הראשון. בדגל שעיצבה רוס נפרסו הכוכבים בצורת מעגל, כך שהם יוצרים שלמות אחת מבלי שמדינה כלשהי זוכה למשקל גדול יותר מרעותה. בשנת 1952, במלאת מאתיים שנה להולדתה של רוס, הנפיקה ארצות הברית בול שעליו ציורו של **צ'ארלס וייסגרבר** משנת 1893 המתאר את המאורע.

דגל האמריקאי בעיצוב בטי רוס

בטי רוס תופרת את הדגל האמריקאי הראשון.

סיפור זה אומנם נשמע יפה מאוד, אך אמיתותו מוטלת כיום בספק רב. הטענה בדבר תרומתה של בטי רוס לעיצוב ולייצור הדגל הראשון נשמעה לראשונה מפי נכדה כמאה שנים לאחר המעשה לכאורה, ועד כה לא נמצאה כל עדות תומכת לסיפור זה. ידוע כי אחד מחותמי מגילת העצמאות האמריקאית, סופר ומלחין בשם **פרנסיס הופקינסון**, הגיש לקונגרס הצעות מספר לעיצוב הדגל, ובכללן הצעה הדומה מאוד לעיצובה של בטי רוס. הופקינסון גם עיצב את הדגל הנפוץ ביותר מאותה תקופה, הנראה בחותמת שבתחתית העמוד הקודם, אלא שהוא השתמש בכוכבים משושים ולא מחומשים.

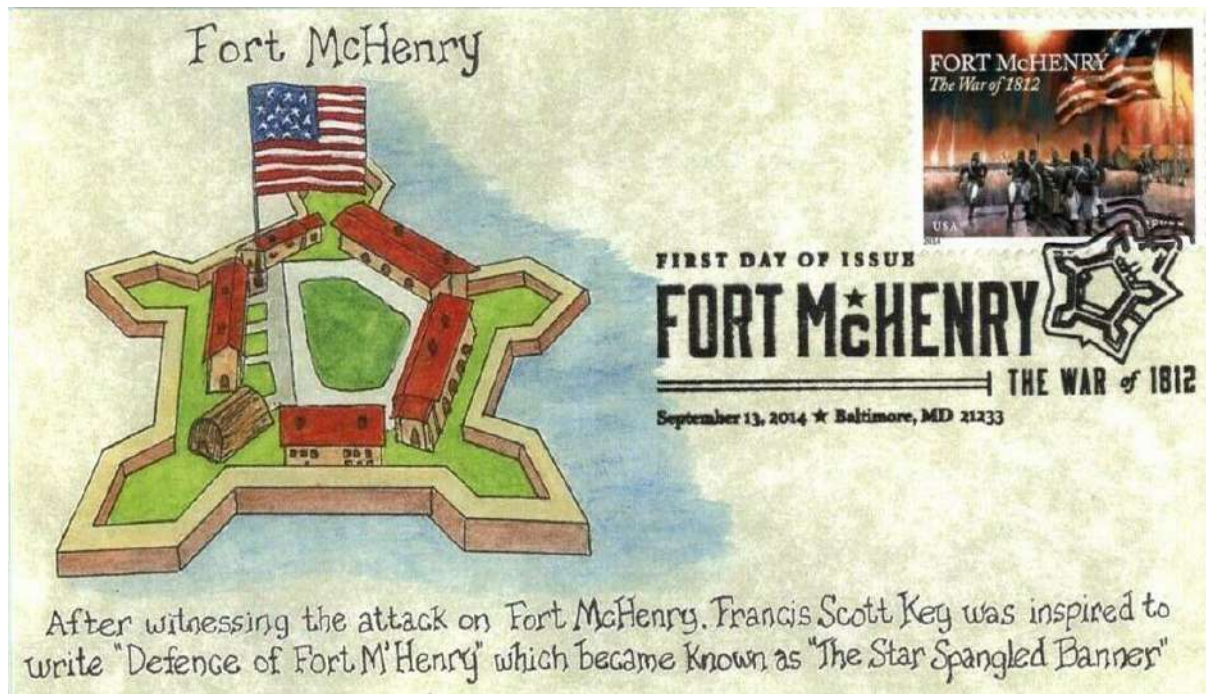

הדגל האמריקאי 1818-1795

הדגל זרוע הכוכבים

בשנת 1791 הצטרפה לארצות הברית ורמונט כמדינה ה-14 במספר, וכעבור שנה נוספה גם קנטקי. בעקבות זאת נדרש שינוי בדגל, ואכן בשנת 1795 נקבע דגל חדש ובו חמישה עשר פסים וחמישה עשר כוכבים.

בשנת 1812 פרצה מלחמה בין ארצות הברית לאימפריה הבריטית. נסיבותיה של המלחמה ותוצאותיה אינם רלוונטים למאמר זה למעט קרב אחד, הקרב על מצודת מק-הנרי הסמוכה לנמל בולטימור. הבריטים תכננו פלישה משולבת, יבשתית וימית, לעיר נמל חשובה זו, ומצודת מק-הנרי היא שסיפקה הגנה מפני הזרוע הימית של הפלישה. החל בבוקר ה-13 בספטמבר 1812 החלו אוניות מלחמה בריטיות להפגז את מצודת מק-הנרי במשך 25 שעות ללא הפסק. האש הבריטית הייתה אומנם מסיבית, אך לא מדויקת וחסרת אפקטיביות, וכך נהדפה הפלישה הימית (ובעקבותיה גם הפלישה היבשתית).

מעטפת יום ראשון של בול המנציח את הקרב על מצודת מק-הנרי

בול לזכר פרנסיס סקוט קי, מחבר ההמנון האמריקאי. בצד שמאל נראה "הדגל זרוע הכוכבים" אותו ראה קי מתנופף מעל מצודת מק-הנרי (בדגל 15 כוכבים)

הקרב על מצודת מק-הנרי לא היה זוכה לפרסום ולחשיבות מיוחדים אילולא באותו יום נערכה פגישה בין עורך דין אמריקאי בשם **פרנסיס סקוט קי** והקולונל האנגלי **ג'ון סטיוארט סקינר** שעניינה חילופי שבויים מקרבות קודמים בין שני הצדדים. הפגישה נערכה על אחת מספינות הצי הבריטי, ובמהלכה נחשף קי לפריסת הספינות של הצי הבריטי לקראת הקרב ולמידע צבאי מסווג. כיוון שכך הוא הוחזק על ידי הבריטים עד תום הקרב, והיה עד

להפגזות הבריטיות. עם עלות השחר ראה קי את הדגל האמריקאי מתנופף מעל המצודה והבין כי התקפת הבריטים נכשלה. פרנסיס סקוט קי הנציח את חוויותיו מאותו לילה בשיר שנקרא "הגנת מצודת מק-הנרי". השיר הולחן וזכה לפופולריות רבה,

ובשנת 1931 התקבלה בקונגרס החלטה הקובעת כי הבית הראשון של השיר יהיה ההמנון האמריקאי. עד אז לא היה לארצות הברית המנון רשמי.

הדגל האמריקאי שקי ראה מהספינה הבריטית תופס מקום מרכזי בשיר כולו ובבית הראשון בפרט. אין תמה שההמנון האמריקאי מכונה בפי כל "הדגל זרוע הכוכבים". הנה תרגום של המנון זה:

הו, אמור, התוכל לראות באור השחר המוקדם,
את שבירכנו בגאווה באור הדמדומים האחרון?
שבפסיו הרחבים וכוכביו הבוהקים בסכנת הקרב,
צפינו מעבר למתרסים, בנפנופם האמיץ?
והבזקן האדום של הרקטות, פצצות מתפוצצות באוויר,
העידו לאורך הלילה כי דגלנו עודנו שם.
הו, אמור, האם אותו הדגל זרוע הכוכבים עודנו מתנוסס,
מעל ארצם של בני החורין וביתם של האמיצים?

שינויים מאז ועד היום

במהלך המאה ה-19 עברה ארצות הברית תהליך של התפשטות מערבה. טריטוריות חדשות נכבשו, מדינות חדשות נוספו לאיחוד, וכתוצאה מכך עבר הדגל האמריקאי שינויים רבים. ב-1818 נוספו חמש מדינות לאיחוד (טנסי, אוהיו, לואיזיאנה אינדיאנה ומיסיסיפי), והדגל שונה בהתאם. הוחלט להחזיר את מספר הפסים ל-13 לציון מספר המדינות באיחוד המקורי, ומאז נשמר מספר פסים זה. מספר הכוכבים הוגדל לעשרים, כמספר המדינות החברות. בהמשך המאה ה-19 שונה הדגל שוב ושוב, עד שבסופה היו בו 45 כוכבים, פי שלושה מ"הדגל זרוע הכוכבים" שעליו כתב פרנסיס סקוט קי בתחילת המאה.

מעטפה פטריוטית מימי מלחמת ארצות הברית—ספרד ב-1898 ובו נראה הדגל האמריקאי מסוף המאה התשע עשרה שבו ארבעים וחמישה כוכבים.

ראוי לציין כי בימי מלחמת האזרחים האמריקאית, בין השנים 1861 ל-1865, פרשו מהאיחוד 11 מדינות מדרום ארצות הברית והקימו את "קונפדרציית המדינות של אמריקה". לכאורה אפשר היה לצפות כי הדגל האמריקאי ישונה בהתאם, ומספר הכוכבים בו יופחת, אך דבר זה לא קרה. ארצות הברית לא הכירה בפרישת מדינות

מימין: בול אמריקאי מסדרת ה-pictorials משנת 1869. בול זה הוא הראשון שבו נראה הדגל האמריקאי, אשר כלל אז 37 כוכבים. משמאל: טעות הדפסה – הצבע הכחול הודפס הפוך. זהו אחד משבעה בולים בלבד הידועים כיום עם טעות זו במצב תמים (mint).

הדרום וראתה בהן חלק בלתי נפרד של האיחוד. למעשה, למלחמה הייתה השפעה הפוכה על הדגל האמריקאי, משום שהמחוזות המערביים של וירג'יניה סירבו לפרוש מהאיחוד. כך נוצרה מדינה חדשה, מערב וירג'יניה, אשר הצטרפה לארצות הברית וזכתה לכוכב משלה בדגל.

במהלך המאה העשרים נעשו שינויים מעטים בלבד בדגל האמריקאי. מספר המדינות (ועימו גם מספר הכוכבים) גדל ל-48 ב-1912. ב-1959 התקבלה אלאסקה כמדינה, וכעבור שנה נוספה גם הוואי. הגירסה הנוכחית של "דגל הפסים והכוכבים" עוצבה, כאמור, בשנת 1960. זוהי הגירסה ה-27 במספר לדגל, והיא נמצאת בשימוש במשך הזמן הארוך ביותר מכל קודמותיה.

חותמת ביול גרמנית המכבדת את דגל הכוכבים והפסים

יורם לוביאניקר, עורך "נושאון", אוסף פריטים בולאיים בנושא השחמט. התצוגה שלו, "שחמט – משחק המלחמה", זכתה במדליית זהב בתערוכות בינלאומיות. כתובתו למשלוח תגובות: lubianiker@gmail.com

המלך פלה פאולו דואק

אדסון ארנצ'יס דו נסימנטו המכונה "פלה" נחשב לכוכב הכדורגל הגדול ביותר בכל הזמנים. רשימת הישגיו האישיים והקבוצתיים ארוכה וכוללת שיאים מספר אשר דומה כי לא יישברו לעולם. אך תרומתו של "המלך פלה" לעולם הכדורגל הייתה גדולה מכפי שניתן למדוד בכלים סטטיסטיים, וכללה תרומה מכרעת להפיכתו של הכדורגל למשחק הפופולארי ביותר בעולם.

פלה נולד ב-23 באוקטובר 1940 בעיירה טרס קוראסואס במדינת מינאס ז'ראיס – אחת מעשרים ושש המדינות המרכיבות את ברזיל. אביו, **ז'ואו ראמוס דו נסימנטו**, שנודע בפי כל בכינוי "דונדינו", היה שחקן כדורגל, אך שיחק בעיקר בקבוצות משניות. לבנו הבכור הוא קרא "אדסון" על שם הממציא האמריקאי הדגול **תומאס אדיסון**, תוך השמטת האות י'. אדסון היה ילד בן ארבע כאשר משפחתו עברה לעיר באורו במדינת סאו פאולו. בגיל עשר הוא החל לשחק בקבוצת הנוער של המועדון המקומי וזכה עם קבוצתו באליפויות המדינה לנוער בשנים 1954 ו-1955. בשנים אלה הוצמד לו הכינוי חסר המשמעות המילולית "פלה". בד בבד הוא שיחק כדורגל גם באולמות סגורים. המשחק בתנאים אלה מהיר יותר, ולימים יגיד פלה שהכדורגל באולמות תרם לו רבות לפיתוח מהירות החשיבה בשעת משחק.

תומאס אדיסון

שנותיו בסנטוס

מאמנו של פלה בקבוצת הנוער של באורו שכנע את הוריו להעביר את בנם המוכשר לקבוצת הנוער של מועדון הפאר **סנטוס**, אחד החזקים במדינת סאו פאולו ובברזיל בכלל. פלה הוביל את קבוצתו החדשה לזכייה באליפות הנוער של סאו פאולו ומייד אחר כך חתם על חוזהו הראשון כשחקן מקצועי והשתלב בקבוצת הבוגרים של המועדון. משחקו הרשמי הראשון במדי סנטוס היה ב-7 בספטמבר 1957. היה זה משחק ידידותי נגד קורינתיאס, שנסתיים בניצחון 7 – 1, ובמהלכו הבקיע פלה, שטרם מלאו לו 16, צמד. שיערים אלה נחשבים לראשונים בקריירה שלו.

בול לציון מאה שנה למועדון הכדורגל סנטוס שבו שיחק פלה

בעונת 1957 הפך פלה לשחקן קבוע בהרכבה של סנטוס. הוא קיבל את החולצה מספר 10, מספר שילווה אותו לכל אורך הקריירה הארוכה שלו. כבר בעונתו הראשונה בבוגרים הוכתר פלה למלך השערים של ליגת פאוליסטה, הליגה של מדינת סאו פאולו. יכולתו הגבוהה זיכתה אותו גם בזימון בכורה לנבחרת ברזיל.

גיליונית שהונפקה בברזיל בשנת 1970 לציון שער האלף של פלה. למרות שהשער הובקע במדי סנטוס המאייר בחר להציג את פלה חוגג שער שכבש במדי נבחרת ברזיל בגמר הגביע העולמי 1970.

לפני שנדון בהישגיו של פלה בזירה המקומית ברצוני להסביר את מבנה הליגות בברזיל. ברזיל מורכבת מ-26 מדינות, וכל אחת מהן מקיימת ליגת כדורגל משל עצמה. בשל מימדיה העצומים של ברזיל, רק לאחר הוזלת הטיסות והשיפור באמינותן אפשר היה להקים ליגה כלל ברזילאית. ליגת העל בברזיל נוסדה בראשית שנות ה-70, והיא מתקיימת במקביל לליגות המקומיות. עוד קודם לכן, בראשית שנות ה-50, החלו תחרויות בין קבוצות מסאו פאולו לקבוצות מריו דה ז'ניירו, שתי מדינות סמוכות אשר בהן פועלים רוב המועדונים המובילים בברזיל. טורניר ריו-סאו פאולו נחשב באותן שנים לאליפות הלא רשמית של ברזיל.

כאמור, פלה החל לשחק במדי סנטוס בשנת 1957, ושיחק במועדון במשך כ-18 שנה, עד 1974. בשנים אלה הוביל פלה את סנטוס ללא פחות מ-40 תארים קבוצתיים, ובכלל זה לעשר אליפויות של ליגת פאוליסטה, לשש זכיות באליפות הלא רשמית של ברזיל

ולאליפות אחת של ליגת העל הברזילאית. בין השנים 1959 ל-1968 נערכו בברזיל גם משחקי גביע ("טאסה ברזיל"), וסנטוס זכתה בתחרות חמש פעמים. בשנים 1962 ו-1963 זכתה סנטוס גם באליפות דרום אמריקה לקבוצות ("גביע הליברטדורס") ובגביע הבין-יבשתי, שבמסגרתו גברה על אלופת אירופה. בפשטות, סנטוס הייתה אז קבוצת הכדורגל הטובה ביותר בעולם.

פלה היה המבקיע המצטיין של ליגת פאוליסטה אחת עשרה פעמים, מהן תשע שנים בברציפות (1957 – 1965). בספטמבר 1962 הוא כבש את שער ה-500 בקריירה במשחק ליגה נגד סאו פאולו אשר הסתיים בתיקו 3 – 3. כעבור כשבע שנים הכפיל פלה את מאזנו והגיע לסך של 1,000 שערים. היה זה במשחק כנגד "ואסקו דה גאמה", אשר נערך ב-19 בנובמבר 1969 באצטדיון המרקנה, אצטדיון הכדורגל הגדול ביותר בעולם. 65,157 צופים היו עדים לרגע היסטורי זה.

רק אחדים ממשחקיו של פלה במדי סנטוס צולמו לטלוויזיה, אך אף על פי כן נודע שמו בכל רחבי העולם (גם בזכות הופעותיו בנבחרת ברזיל, שאליהן נתייחס בהמשך). קבוצות באירופה הציעו לסנטוס סכומי עתק תמורת מעברו של פלה לשורותיהן, אך הן פלה והן קבוצתו דחו הצעות אלו. בשלב מסוים הכריזה ממשלת ברזיל על פלה כעל "אוצר לאומי האסור בייצוא", ובכך מנעה את מכירתו לאירופה.

פלה הבקיע את שערו ה-1,000 באיצטדיון המרקנה

חובבי כדורגל בכל רחבי העולם שיוועו לראות במו עיניהם את הכדורגלן הטוב בעולם, וכך זכתה סנטוס להזמנות רבות מספור להשתתף בתחרויות ראוה תמורת ממון רב. כך, למשל, שיחקה סנטוס במשחק ידידות ברפובליקה של קונגו בשנת 1969. במהלך המשחק פגעו השחקנים המקומיים בפלה כמה פעמים, עד שנשיא קונגו **מריין נגואבי** שלח הודעה נזעמת לשופט המשחק: "פלה מסנטוס בא לכאן לתת הצגה, ואני באתי לראות את ההצגה!" משחק ראוה אחר של סנטוס התקיים בישראל: ב-11 ביוני 1961 שיחקה סנטוס עם פלה בשורותיה באצטדיון רמת גן נגד נבחרת כוכבים ישראלית. ריבוי משחקי הראוה הטיל עומס מיותר על פלה וגרם לו להיפצע כמה פעמים במהלך הקריירה שלו.

בתחילת שנות ה-70 נחלשה קבוצת סנטוס, לאחר שכמה מכוכביה הותיקים פרשו. הקבוצה סבלה מחוסר יציבות, ומאמניה הוחלפו בתדירות גבוהה. לאחר שלא הצליח להגיע להסכם חדש עם הנהלת סנטוס, הודיע פלה על עזיבת הקבוצה. משחקו האחרון במדי סנטוס היה בספטמבר 1974, שבע עשרה שנה אחרי משחקו הראשון במדיה.

נשיא קונגו מריין נגואבי

ניו יורק קוסמוס

פלה במדי הניו יורק קוסמוס.
בול אישי זה הינו הפריט
היחיד שבו שנראה פלה
כשחקנה של קוסמוס, ולכן
מוצדק להשתמש בו בתצוגה

לאחר שסיים את דרכו בסנטוס בחר פלה להמשיך את הקריירה שלו בקבוצת ניו יורק קוסמוס מליגת הכדורגל הצפון אמריקאית. אף שהיה הרבה מעבר לשיאו, תרמה הצטרפותו של פלה לקבוצה לעלייה תלולה בפופולאריות של משחק הכדורגל בארצות הברית. בעקבות פלה הצטרפו לקבוצה כוכבים נוספים, אשר היו כמוהו בשלהי הקריירה שלהם, כמו **בקנבאואר, קרלוס אלברטו ומרדכי שפיגלר**. פלה שיחק במדי קוסמוס במשך שלוש שנים והוביל את הקבוצה לאלופות בשנת 1977. ב-1 באוקטובר 1977 הוא שיחק בפעם האחרונה במשחק ראויה חגיגי בין שתי הקבוצות שבהן היה חבר – סנטוס וקוסמוס.

נבחרת ברזיל

משחקו הראשון של פלה במדי נבחרת ברזיל היה הפסד 1 – 2 לנבחרת ארגנטינה ביולי 1957. פלה, שהיה אז בן 16 ו-9 חודשים, הבקיע את השער לטובת ברזיל והיה בכך למבקיע הצעיר ביותר בתולדות הנבחרת הברזילאית, שיא שנותר שריר עד היום.

קונטרס בולים שהונפק בשוודיה לכבוד משחקי גביע העולם 1958. משמאל: כריכת הקונטרס. למעלה: פנים הקונטרס עם גיליון הבולים.

שנה מאוחר יותר התקיימו משחקי הגביע העולמי בשוודיה. מלכתחילה לא היה פלה בתמונת ההרכב בהיותו השחקן הצעיר ביותר בסגל הברזילאי (למעשה, השחקן הצעיר ביותר בטורניר כולו). גם עובדת היותו שחום עור פעלה כנגדו, משום שהעסקנים הברזילאים לא רצו נבחרת "שחורה" מדי. כך נותר פלה מחוץ להרכב בשני משחקיה הראשונים של ברזיל. אולם לאחר שהנבחרת סיימה בתיקו ללא שערים נגד אנגליה, הוחלט לתת לצעיר הכשרוני הזדמנות להפגין את יכולתו.

במשחק השלישי, נגד ברית המועצות, שיחק פלה בהרכב הפותח והיה בכך לשחקן הצעיר ביותר בתולדות הטורניר (שיא שנשבר רק ב-1982). הוא גם "בישל" את אחד השערים. ברבע הגמר הוא הבקיע את שער הניצחון מול ויילס והיה בכך למבקיע הצעיר ביותר בגביע העולם, שיא שלא נשבר מאז. בחצי הגמר נגד צרפת כבש פלה שלושה ובגמר עצמו (מול שוודיה המארחת) הוסיף צמד – סך הכל שישה שערים

קפטן נבחרת ברזיל מניף את
גביע העולם בשנת 1958

השימוש בכרטיסים צהובים ואדומים
נועד להגן על בריאות השחקנים

בארבעה משחקים. ברזיל ניצחה בגמר בתוצאה 5 – 2 וזכתה לראשונה בתולדותיה בגביע העולם. פלה נבחר לשחקן הצעיר המצטיין בטורניר, ולאיש לא היה ספק כי מדובר בכוכב.

כעבור ארבע שנים נערכו משחקי גביע העולם בצ'ילה, ונבחרת ברזיל הגנה על תוארה. השתתפותו של פלה בטורניר הייתה חלקית בלבד בשל פציעה שסבל ממנה, זכר לריבוי משחקי הראווה בהם השתתף. בשנת 1966 נערך הטורניר באנגליה, ונבחרת ברזיל נכשלה בו כבר בשלב המוקדם. פלה סבל מפציעות, אשר הוחמרו בשל המשחק האגרסיבי, על גבול האלימות, שנקטו שומריו כדי להגביל את יכולתו. השופטים באותם ימים לא נהגו להרחיק שחקנים ולא הגנו על פלה מפני הפגיעות המכוונות בו. הדבר העלה את חמתו, והוא אף איים בפרישה ממשחקים בין-לאומיים. למרבית המזל החליטו ראשי האיגוד הבין-לאומי להכניס לשימוש את הכרטיסים הצהובים והאדומים וכך לשמור על

ערכו הספורטיבי של המשחק. כה גדול היה פלה עד כי ראשי האיגוד הבין-לאומי – מוסד הנודע לשמצה בשמרנותו – הבינו כי יש לשנות את חוקי המשחק כדי להגן עליו.

במשחקי הגביע העולמי במקסיקו בשנת 1970 הגיעה נבחרת ברזיל לשיאה והציגה סגנון משחק התקפי ומרהיב, שכלל מסירות מהירות והבקעת שערים רבים. נבחרת זו, ופלה במרכזה, נחשבת לגדולה בכל הזמנים. במשחק הגמר ניצחה ברזיל את איטליה בתוצאה 4 – 1. פלה כבש את השער הראשון ו"בישל" שני שערים לחבריו. הוא נבחר לשחקן המצטיין בטורניר, לאחר שהבקיע במהלכו ארבעה שערים ו"בישל" חמישה נוספים. כך היה פלה לשחקן הראשון (ועד כה היחיד) שזכה בגביע העולמי שלוש פעמים, שיא שספק אם ישווה אי פעם. חשוב מכך: הייתה זו זכייתה השלישית של ברזיל בגביע העולמי, והיא זכתה בגביע על שם **ז'יל רימה** לצמיתות. ב-1971 הודיע פלה על פרישתו מנבחרת ברזיל. פלה הוא מלך השערים של נבחרת ברזיל בכל הזמנים עם 77 שערים ב-92 הופעות.

ברזיל זכתה בגביע ז'יל רימה לצמיתות

השפעתו על סגנון המשחק

בכל קנה מידה, פלה היה מכונת שערים של ממש. לאורך הקריירה שלו הוא רשם בממוצע 0.95 שערים למשחק, ואם נפחית את שלהי הקריירה שלו (התקופה שלו בניו יורק קוסמוס) היחס יעלה ל-0.97. לשם השוואה, הכדורגלנים הגדולים בדורנו, **ליונל**

מסי וכריסטיאנו רונאלדו,
רושמים ממוצע של 0.85
ו-0.75 שערים למשחק
בהתאמה. ראוי לציין כי
יחס ההבקעות של פלה
הוא כמעט בלתי תלוי
ברמת התחרות (מקומית
או בינלאומית), ומכאן
ששעריו לא הובקעו מול
דגי רקק בלבד.

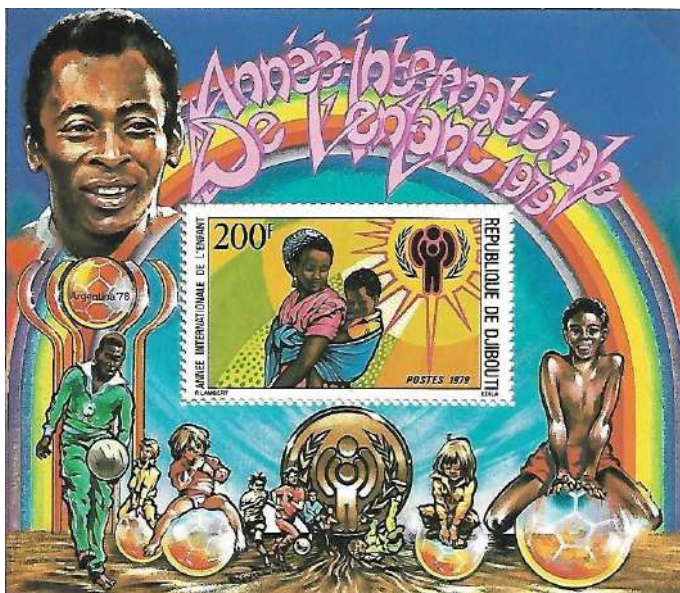
פלה כובש את השער הראשון בגמר הגביע העולמי 1970

יחד עם זאת, טעות היא
לראות בפלה מבקיע
שערים בלבד: הוא היה
גם בעל כושר כדרור
ופריצה נדיר והצטיין
במסירות פז שאיפשרו

לחבריו לקבוצה להבקיע שערים רבים. בשלבים שונים במהלך הקריירה שלו העדיפו
מאמניו להציב אותו כקשר במרכז השדה, כדי לנצל את יכולותיו אלו. נוסף על כך, פלה
היה בעל משחק ראש משובח, אף שהיה בעל גובה ממוצע בלבד (1.73 מטר).

יכולתו ההתקפית המעולה של פלה עיצבה במידה רבה את פני הכדוגל בדורו. מאמניו
נטו לאמץ סגנון התקפי, שבו יוכל פלה לפגין את כישוריו, ובהדרגה הפך הכדורגל של
אותה תקופה כולו להתקפי יותר. משום כך יש לראות בפלה את נותן ההשראה לסגנון
ההתקפי הברזילאי המכונה "המשחק היפה" (jogo bonito בפורטוגזית). יכולת
המסירה של פלה גם הובילה ל"כדורגל טוטאלי": עד ימיו של פלה היה מקובל
שתפקידם של שחקני ההגנה הוא להגן בלבד, והם לא נטלו חלק במשחק ההתקפה.

נוכחותו של פלה הביאה לכך
שגם שחקני הקישור וההגנה היו
שותפים להתקפה. הם נעו
לשטחים פנויים ונהנו ממסירות
הפז של פלה, פרי ראית
המשחק הנדירה שלו. בכך שינה
פלה את האופן שבו משוחק
הכדורגל, ויש לראות בו את אבי
הכדורגל המודרני.

פלה פעל להפצת הכדורגל בקרב הילדים בכל רחבי העולם

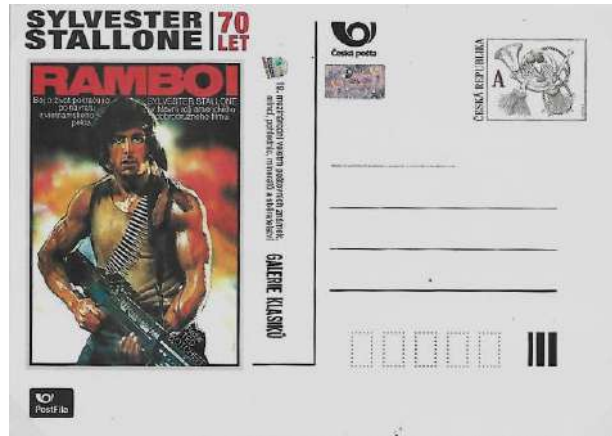
אחרי הפרישה

לאחר פרישתו נותר פלה קשור
לעולם הכדורגל, אך לא מילא בו
שום תפקיד רשמי כגון מאמן או
יושב ראש התאחדות. בשנת
1977 הוא קיבל תואר של

"אזרח העולם" מטעם ארגון האומות המאוחדות והחל לשמש כשגריר רצון טוב של יוניצ"ף. הוא גם כיהן כשגריר של התאחדות הכדורגל העולמית ופעל להפצת המשחק בכל רחבי העולם, בעיקר בקרב ילדים.

פלה פעל לשינויים בחוקת הכדורגל, כך שהיא תעניש בחומרה רבה יותר שחקנים הנוהגים באגרסיביות ובחוסר ספורטיביות. הוא גם נרתם להפצת הכדורגל בארצות הברית ופעל למען קיום משחקי הגביע העולמי במדינה זו. בין השנים 1995 ל-1998 כיהן פלה כשר הספורט של ברזיל והוביל שינויי חקיקה אשר שיפרו את מעמדם של שחקני הכדורגל אל מול המועדונים.

בשנת 1981 השתתף פלה (לצד כוכבי כדורגל מפורסמים אחרים כמו **אוסבלדו ארדילס** ו**בובי מור**) בסרט "הבריחה לניצחון" בכיכובו של **סילבסטר סטאלון**. הסרט שאב השראה מסיפור אמיתי על אודות משחק כדורגל שהתקיים במהלך מלחמת העולם השנייה בין שבויי מלחמה סובייטיים לשוביהם הנאצים ואשר ידוע כ"משחק המוות". בסרט מתמודדים השבויים האמריקאיים בהצלחה עם שוביהם (הודות למשחקו המעולה של פלה, הנקרא בסרט לואיס פרננדז) ובסיומו של המשחק בורחים לחופשי.

פלה השתתף בסרט "הבריחה לניצחון" לצידו של הכוכב סילבסטר סטאלון

פאולו דואק, יליד ברזיל, אוסף בולים בנושא "פלה – מלך הכדורגל" ומציג את האוסף שלו במסגרת בודדת. תחומי איסוף נוספים של פאולו הם נהג המירוצים איירטון סנה, מכוניות מירוצי וגליות מרב בנושא ירושלים, שאותן הוא מציג במדור המקסימפיליה תחת הכותרת "סיור בירושלים". כתובתו למשלוח תגובות: paulo.duek@gmail.com

חברים חדשים באיל"ת

האנשים הבאים הגישו בקשה לחברות באיל"ת. חבר האגודה המתנגד לקבלת מי מהם לחברות באגודה יפנה לוועד תוך חודש מפרסום הבטאון.

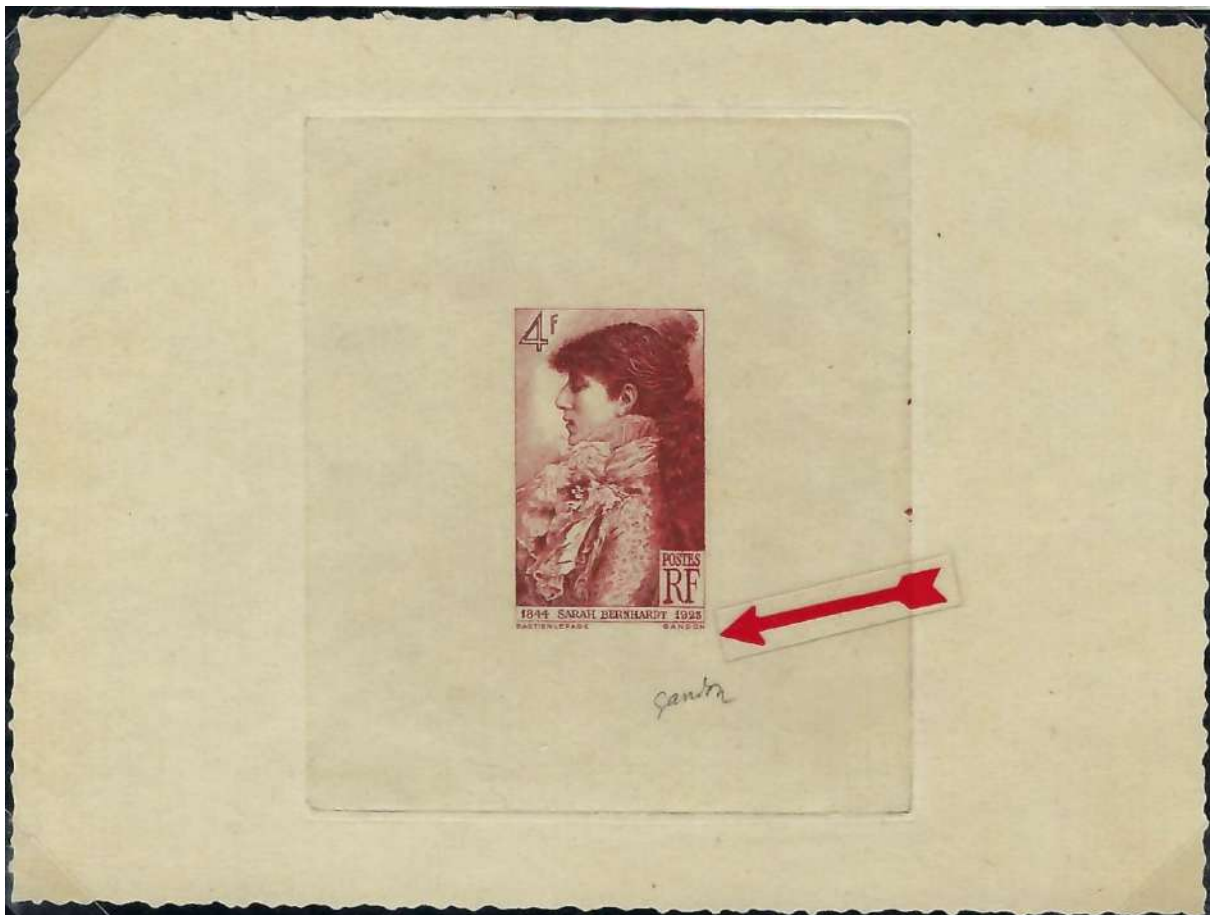
608 **רינצלר דרור**, טיומקין 8, תל אביב 6578310. אוסף בנושא תיאטרון.

609 **ביז'אני איל**, תל אביב.

שרה ברנאר – הכוכבת הראשונה של הקולנוע זהר נוי

אין תחום שבו ממלאים הכוכבים תפקיד כה משמעותי כמו בקולנוע (ובטלוויזיה, שהיא במידה רבה נגזרת של הקולנוע). הקולנוע הוא סוג האומנות הפופולרי ביותר, ולהופעתם החיצונית הנאה של הכוכבים ולזוהר הנלווה לחייהם נודעת חשיבות רבה. בחמישים השנים האחרונות הפך גם הספורט ליצרן של כוכבים, אך הקריירה של ספורטאים קצרה בהרבה משל כוכבי הקולנוע, ורובם שוקע באלמוניות לאחר שנים ספורות. לעומת זאת כוכבי הקולנוע נהנים מתהילה במשך זמן רב.

לא תמיד היו פני הדברים כך. כאשר הקולנוע "נולד", בשנת 1895, הקהל קיבל אותו בחשדנות מסוימת. הסרטים הראשונים היו אילמים וארכו כדקה אחת בלבד, והיה קשה לייחס ליצירות קצרצרות אלה ערך אומנותי. גם לאחר שהסרטים התארכו ותוכנם הפך לעמוק יותר, לא השתכנעו הכול כי מדובר באומנות של ממש, אשר ניתן להשוות לאופרה או לתיאטרון. הקולנוע שיווע להכרה, ומי שסיפקה לו אותה הייתה כוכבת התיאטרון **שרה ברנאר**, שהפכה לכוכבת הראשונה של המסך הגדול.

הגהת אומן ראשונית לבול שרה ברנאר משנת 1945 חתומה על ידי המעצב והחרט פייר גנדון.
שמו של גנדון הוא אף חלק מהעיצוב של הבול (מסומן בחץ אדום).

שרה ברנאר נולדה בשנת 1844 לאם יהודיה בלתי נשואה. אביה, אשר שמו לא נודע, היה ככול הנראה ממשפחה עשירה, ומשפחתו דאגה לממן את צורכי הילדה, ובתנאי

שהיא תגדל כנוצריה. כך הוטבלה שרה ברנאר
לנצרות, נשלחה לפנימייה לבנות ושם רכשה את
ניסיונה הראשון בתיאטרון. בגיל חמש עשרה
היא התקבלה לקונסרבטוריון למוזיקה ולמשחק
תיאטרלי. ב-1862 היא הצטרפה כחברה זוטרה
בתיאטרון הלאומי "קומדי פראנסז", אך לא
הותירה רושם רב. בעקבות סכסוך עם אחת
מכוכבות הלהקה עזבה שרה ברנאר את
ה"קומדי פראנסז" לאחר שנתיים.

ויקטור הוגו

בשנת 1866 עברה ברנאר בת העשרים ושתיים לשחק בתיאטרון "אודיאון" בפריז ושם
זכתה להצלחותיה הראשונות. בין תפקידיה הבולטים באותה תקופה היו קורדליה
בגרסה הצרפתית למחזהו של **שייקספיר** "המלך ליר" וזאנטו במחזהו של **פרנסואה**
קופה "עובר האורח". בגיל עשרים ושמונה גילמה בהצלחה רבה את תפקיד מלכת
ספרד במחזהו של **ויקטור הוגו** "רואי בלה". הוגו עצמו נכח בליל הבכורה של ההצגה
ובסיומה ניגש לברנאר, כרע על ברכו ונישק את ידה. לאחר ההצגה המאה של המחזה
ערך הוגו ארוחת ערב חגיגית לכבודה של שרה ברנאר ושיבח את "המלכה בעלת קול
הזהב".

משמאל: הגהת אומן מתוקנת
לבול שרה ברנאר. מאחר ופייר
גנדון שיתף פעולה עם הכיבוש
הנאצי בזמן מלחמת העולם
השנייה, הוחלט כי שמו לא יופיע
על הבול. במקומו הוכנס שמו
של שארל מאזלין, והלה גם חתם
על הגהת אומן זו.

למטה: הגדלה של חלק מהבול
הסופי הכולל את שם המעצב
(כביכול), מאזלין.

בעקבות הצלחות אלה הוזמנה שרה ברנאר לחזור לשורות ה"קומדי פראנסז", הפעם
ככוכבת. בין תפקידיה הבולטים בתקופה זו היו דמותו של כרובינו ב"נישואי פיגארו",
דונה סול במחזהו של ויקטור הוגו "ארנאני" והתפקיד הראשי במחזהו של **ז'אן רסין**
"פדרה". תפקיד אחרון זה היה מזוהה עימה במיוחד.

ברנאר שיחקה על בימת ה"קומדי פראנסז", אחד התיאטראות הלאומיים של צרפת. גלוית מרב.

בגיל 35 כבר נחשבה שרה ברנאר לשחקנית הגדולה ביותר של זמנה. בעקבות חילוקי דעות מקצועיים עם הנהלת ה"קומדי פראנסז" היא פרשה מהלהקה והקימה קבוצת תיאטרון משל עצמה. "תיאטרון שרה ברנאר" ערך מסעי הופעות בלונדון, בקופנהגן, ברוסיה ובארצות הברית. בניו יורק היא פגשה את הממציא הנודע **תומאס אדיסון** וקראה בפניו בביתו את תפקידה במחזה "פדרה". ההופעות על הבימות המכובדות ביותר בעולם נערכו בפני קהל שאינו דובר צרפתית, וכדי להתגבר על מחסום השפה, השתמשה ברנאר במחוות גוף ובשינויים בעוצמת קולה.

בשנת 1905, במהלך הופעה בריו זה ז'נירו, נפלה שרה ברנאר מן הבמה ונפגעה בברכה. הפצע הפך ברבות השנים לנמק, וכעבור עשר שנים נאלצו הרופאים לקטוע את רגלה. אף שלא הייתה מסוגלת להתנועע עוד על הבמה, המשיכה ברנאר בקריירה שלה, וזאת בזכות יכולותיה הווקאליות, אשר האפילו על נכותה. היא המשיכה לשחק על בימת התיאטרון כמעט עד יומה האחרון.

הופעתה הראשונה של שרה ברנאר על מסך הקולנוע הייתה בשנת 1900. בשנה זו נערכה בפריז התערוכה העולמית הגדולה בד בבד עם המשחקים האולימפיים השניים של העת החדשה. אחד החידושים של התערוכה היה סרט בן שתי דקות בהשתתפות ברנאר. הסרט הציג את הדו-קרב מההצגה "המלט" עם ברנאר בתפקיד הראשי. הצלם **קלמנט מוריס** אף הקליט את קולה של ברנאר באמצעות מכשיר פונוגרף והשמיע את ההקלטה בעת שהסרט הוקרן. הייתה זו אחת ההופעות הראשונות בהיסטוריה של קולנוע מדבר, אך איכות הפסקול הייתה נמוכה מאוד, ולכן החידוש לא התקבל.

הגהת צבע לבול שרה ברנאר. הגהות צבע נעשות מהמטבעת לאחר הקשחתה. בדרך כלל נבחנו שמונה צבעים שונים, ומספר העותקים בכל צבע נע בין 5 ל-10. המספר הרשום בצד ימין למטה הוא קוד הצבע.

עולם הקולנוע התמקד באותן שנים בסרטים אילמים, וכעבור שמונה שנים כיכבה ברנאר בסרט בשם "טוסקה". התוצאה הייתה אומללה: קצב התנועה האיטי והבעות הפנים שהיו כה מוצלחים על בימת התיאטרון נראו חסרי פשר ומגוחכים על מסך הקולנוע. ברנאר שנאה את הסרט והורתה להשמיד את התסליל, אך היא למדה את הלקח: הקולנוע אינו תיאטרון מצולם, אלא סוג חדש ושונה של אומנות, ועל השחקנים להתאים את צורת המשחק למדיום החדש. סרטה הבא היה "הגברת עם הקמליות", וברנאר הפגינה בו כי הפנימה את הלקח מסרטה הקודם. היא האיצה את קצב התנועה ואת שינויי ההבעה שלה, והקהל והמבקרים כאחד אהבו את התוצאה. ברנאר קיבלה בעבור הופעתה בסרט הזה סכום עתק של שלושים אלף דולר.

ב-1912 שיחקה שרה ברנאר בתפקיד המלכה אליזבת' הראשונה בסרט "אהבותיה של המלכה אליזבת'". היה זה סרט בן 53 דקות – התקדמות מרשימה מאז ימי הקולנוע הראשונים, שבהם סרט ממוצע נמשך כדקה אחת בלבד. המפיק האמריקאי **אדולף צוקור** החליט להמר ודאג כי סרט הצילום ייצבע באופן ידני. כך הפיק צוקור את אחד הסרטים הצבעוניים הראשונים. ההימור עלה יפה: צוקור השקיע בסרט 18,000 דולר ושלשל לכיסו הכנסות בסך 80,000 דולר. בכסף שהרוויח הוא יסד את חברת הסרטים "השחקנים המפורסמים", אשר לימים הפכה ל"פרמאונט".

בשנת 1944 מלאו מאה שנה להולדתה של שרה ברנאר, אלא שבימי מלחמת העולם השנייה, תחת ממשל וישי, לא היה כל סיכוי שהדואר הצרפתי ינפיק בול לכבוד כוכבת התיאטרון והקולנוע הדגולה בשל מוצאה היהודי. רק שנה מאוחר יותר הונפק הבול הנראה כאן מימין בעיצוב המבוסס על ציור שלה משנת 1879. הקשר בין מלחמת העולם לבין הנפקת הבול מוסבר במהלך תיאור הפריטים אשר הוצגו במאמר.

יש האומרים כי שרה ברנאר לא אהבה את הקולנוע, אך עובדה היא כי היא המשיכה להופיע בסרטים כמעט עד מותה. השתתפותה של השחקנית הגדולה ביותר של המאה ה-19 בסרטים הקנתה לתעשיית הקולנוע יוקרה רבה. סרטיה של כוכבת הקולנוע הראשונה הם גם עדות להתפתחות הענף בשנותיו הראשונות.

בול שרה ברנאר לא מנוקב, בעיצוב ובצבע הסופיים. שימו לב שבהגהת האומן הראשונה הערך הנקוב היה 4 פרנקים, אך בהמשך הוחלט להפוך את הבול לבול צדקה בעל ערך נקוב של 4 פרנקים + 1 פרנק. הבול נמכר בסניפי הדואר תמורת 5 פרנק, ופרנק אחד הועבר לצדקה. תיקון הערך הנקוב מופיע כבר בהגהת האומן המתוקנת שבעמוד 23.

זהר נוי אוסף ומציג פריטי בולאות בנושא הקולנוע על היבטיו השונים. זהר הציג את האוסף שלו פעמים רבות בתערוכות עולמיות. כתובתו למשלוח תגובות: znoy@zahav.net.il

למכירה

- ❖ מטבעות עובר לסוחר עם סמל חנוכה
- ❖ מטבעות כסף של החברה הממשלתית
- ❖ שטרות ישראל משנים קודמות במצב חדש
- ❖ בולי ישראל במצב תמים מתחת לערך הנקוב

נא ליצור קשר עם מרדכי אדלר בטלפון 050-7862063

עסקת חבילה

אחת השאיפות של מציג תמטי היא להפגין ידע בולאי, ובהתאם לכך גם לזכות בניקוד בסעיף זה. ידע בולאי ניכר, בין השאר, בשימוש במגוון רחב ככל הניתן של פריטים בולאיים, ובפרט בשימוש בסוגי פריטים בלתי שגרתיים.

לפני כמה שנים נכחתי בתערוכה בולאית בלונדון. מובן מאליו שפקדתי גם את דוכני הסוחרים אשר הציגו את מרכולתם למכירה, ואצל אחד מהם נתקלתי ב"מציאה" שעליה אספר להלן. ברצוני להדגיש כי פריט זה היה ממוקם בתוך קופסא של מעטפות לא יקרות – הוכחה נוספת לכך שאפשר למצוא פריטים איכותיים במחיר השווה לכל נפש בזכות ידע (בולאי ותמטי גם יחד), ולא רק באמצעות כיס עמוק.

654		Fürth By 2		2212	
Wert Valeur déclarée		Leonhard Kurz, Blattgoldwerke		magne	
Paketkarte • Bulletin d'expédition					
Pakete / Stücken colis		1		Art der Verpackung Nature de l'emballage	
Zollserklärung déclarations en douane		2			
Bescheinigungen oder Rechnungen certificats ou factures				Kistchen	
Abs.: Leonhard Kurz, Fürth i. Bay.					
An Firma		Emil Sasson			
		Jurisiceva u.25			
		Postfach 213			
Bestimmungsort Lieu de destination		Zagreb (S.H.S.)			
Straße und Hausnummer Rue et numéro					
Gewicht Poids	Zollgebühren Droits de douane	Zeitvermerk: Acheminement			
5,40 g		Weg Voie			
		Auswechslungs-Postamt Bureau d'échange			
1) Auszufüllen bei der Eingangs-Postamt oder der Zollverwaltung des Bestimmungslandes (à remplir par le bureau d'entrée ou par le service de la douane du pays de destination)					

קצת רקע: חברת לאונרד קורץ ושות' נוסדה בשנת 1892 בעיר פירת שבגרמניה, ועסקה בייצור עלי זהב דקים. החברה פיתחה טכנולוגיה של הטבעה חמה (תהליך הקרוי גם "ביל חם"), שבאמצעותה אפשר לקשט משטחים (למשל, של כלי אוכל או של אביזרי נוי) בזהב. התהליך של הטבעה חמה נמצא בשימוש נרחב גם כיום, ובעזרתו מעטרים כלי פלסטיק, למשל. מכאן שיש ל"קורץ" מקום של כבוד בתצוגה שלי, הנקראת "מינרלים – מקורם, כרייתם והשימוש בהם".

צידו האחורי של הטופס

הפריט הנראה בעמוד הקודם, שאותו מצאתי כאמור אצל סוחר בתערוכה בלונדון, הוא אישור על משלוח חבילה באמצעות הדואר הגרמני. החבילה נשלחה בדצמבר 1950 מחברת לאונרד קורץ בפירת, והיא נושאת עליה תווית רשמית מטעם הדואר הגרמני של משלוח רשום עם שם החברה. התווית, אשר מספרה הסידורי הוא 654, הודבקה על הטופס בפינה השמאלית העליונה שלו.

משקלה של החבילה המצוין בפינה השמאלית התחתונה של הטופס היה 5 קילוגרם, ופקיד הדואר הגרמני גבה דמי משלוח בסך 2.25 מארקים גרמניים

וכתב זאת בעיפרון בצד שמאל. החבילה נשלחה אל העיר זאגרב שביוגוסלביה (היום, קרואטיה), ובדרך עברה במינכן, שם קיבלה חותמת "מינכן 8" שאותה רואים בצד ימין למטה. החותמת בצד ימין למעלה מראה כי החבילה הגיעה ללובליאנה, ושם התברר כי התשלום שנגבה אינו מכסה את משלוח הדואר בתוך יוגוסלביה. לפיכך הדואר היוגוסלבי גבה תשלום בסך 7 דינארים, כפי שמעידים בולי "דמי דואר" המודבקים בצידו האחורי של הטופס.

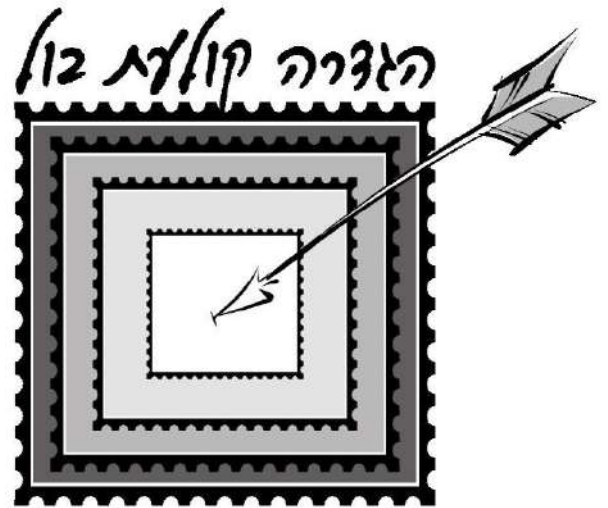
תווית המשלוח של החבילה היא, כאמור, תווית רשמית של הדואר הגרמני, ולכן היא פריט בולאי המותר לשימוש במסגרת תצוגה בולאית. זוהי דרך נפלאה לכלול את חברת לאונרד קורץ בתצוגה שלי, טובה בהרבה מהחלופה של חותמת ביול שגריתית. למרות שאין מדובר בפריט יקר במיוחד מבחינה כספית, זהו פריט בולאי איכותי, אשר משדרג ומגוון את האוסף שלי.

יוסי חרש, גיאולוג במקצועו, אוסף בולים בנושא מינרלים. התצוגה שלו – "מינרלים: מקורם, כרייתם והשימוש בהם" – זכתה במדליית זהב ברמה הבינלאומית בכמה תערוכות עולמיות. יוסי גם משמש נשיא האגודה הבולאית של אבני החן, המינרלים והתכשיטים של ה-ATA (ה-Gems, Minerals and Jewelry Study Unit). כתובתו למשלוח תגובות: jcharrach@gmail.com

כוכב בראונשווייג

כוכב בראונשווייג הוא כינוי לחותמת דואר שהייתה בשימוש באדינבורו שבסקוטלנד בין השנים 1863 ל-1874. בשנים הללו היו בשימוש 17 תשניות של החותמת. לחותמת צורה של כוכב רב זרועות ובמרכזה המספר 131 המזהה את אדינבורו.

מאז ראשית המאה ה-18 בית המלוכה הבריטי הוא ממוצא גרמני ומכונה "בית הנובר". כתוצאה מכך, אף שהיא מצויה בשטחה של גרמניה, הייתה הנובר נתונה לשליטתו של המלך הבריטי עד 1866. בממלכת הנובר פעל מסדר אבירות בריטי ("מסדר גואלף המלכותי"), שהיה כפוף למלך. כידוע, המלך הבריטי אוחד בתארים רבים, ובאותם ימים אחד מהם היה "דוכס בראונשווייג", על שם העיר הגרמנית הסמוכה להנובר. צורתה של חותמת הדואר באדינבורו דומה לסמלו של מסדר האבירות, ולכן כונתה החותמת "כוכב בראונשווייג".

חותמת כוכב בראונשווייג (תשנית מספר 13) מ-1865

מכתב שנשלח בפברואר 1863 מאדינבורו למלטה עם חותמת "כוכב בראונשווייג" המקורית.

המגדלורים של אמריקה

ב"נושאון" 125 פרסם חברנו **גדעון רענן** מאמר מעולה על מגדלורים. מאחר והאוסף שלי עוסק בניווט ובהתמצאות במרחב, המאמר עניין אותי במיוחד. קצת באיחור, ברצוני להוסיף למאמר פרק קצר המתייחס לבולי המגדלורים של ארצות הברית.

המגדלורים הם נושא איסוף תמטי בפני עצמו, ואספנים רבים התמכרו ליופיים של מגדלים צבעוניים אלה. מסיבה זו נוהגת ארצות הברית בשלושים השנים האחרונות להנפיק בולים ומוצרים נילווים (קונטרסי בולים ומעטפות) שנושאים הוא מגדלורים, הנפקות הזכות לפופולריות רבה בקרב האספנים והקהל הרחב.

הסדרה האמריקאית הראשונה בנושא היא משנת 1990, והיא הונפקה לציון 200 שנה לשירות המגדלורים האמריקאי, השייך כיום למשמר החופים. הסדרה הוקדשה ל"זקיפי החוף הקלסיים המשקפים את העבר הימי של המדינה שלנו", והיא כללה חמישה בולים, אשר אחד מהם הוצג במאמרו של גדעון רענן.

הצלחת הסדרה עודדה את הדואר האמריקאי, ובהמשך הונפקו עוד כמה סדרות, כולן בנות חמישה בולים. בשנת 1995 הוקדשה סדרה למגדלורים של האגמים הגדולים (אונטריו, יורון, סופריו, מישיגן, אירי). מדובר באגמי ענק, אשר הניווט בהן בתנאים של מזג אוויר קשה או ערפילי הוא מאתגר לא פחות מאשר בים הפתוח. מתוך סדרה זו בחרתי להציג את המגדלור שנבנה בשנת 1906 בכניסה של נהר סנט ג'וזף לאגם מישיגן.

מגדלור סנט ג'וזף

מימין לשמאל: מגדלורים בקרוליינה הצפונית, קליפורניה פלורידה וקונטיקט

בשנת 2003 הוקדשה סדרה נוספת למגדלורים, הפעם לאלה הנמצאים בדרום-מזרח ארצות הברית. כעבור ארבע שנים, ב-2007, הונפקה סדרה לכבוד המגדלורים שהוקמו לחוף האוקיינוס השקט, וב-2009 הגיע תורם של המגדלורים השוכנים לחוף מפרץ מקסיקו. הסדרה האחרונה עד כה הונפקה בשנת 2013, והיא כוללת חמישה מגדלורים בחופי ניו אינגלנד. אני מצרף מספר דוגמאות, אחת מכל סדרה, להנאת הקוראים.

בברכה,
כ/ כרע

טעות לעולם חוזרת

ב-1 בינואר השנה הנפיק השירות הבולאי שלוש תוויות "דוארמט" חדשות. התוויות שהונפקו הן חלק מסדרה המוקדשת למסוקי חיל האוויר. באחת התוויות נראה מסוק תקיפה אפאצ'י מדגם D, המכונה באנגלית Longbow. בארץ מכונה מסוק זה בשם "שרף". למרבה הצער חלה טעות בעיצוב התווית, ודגם המסוק נרשם כ-AH-64I. בפועל לא קיים דגם כזה של מסוק, מהטעם הפשוט שהיצרנית, חברת "בואינג" האמריקאית, עדיין לא המציאה מסוק כזה! הדגם הנמצא בשירות חיל האוויר הוא, AH-64D, והאות I מסמנת שמדובר בגרסה ישראלית מיוחדת.

מאחר ועבדתי על המסוק הזה במשך עשר שנים, זיהיתי את הטעות מייד עם הופעת התווית. כמובן שהודעתי מייד לאנשי השירות הבולאי והצעתי כי התווית תונפק מחדש עם הכיתוב הנכון. לאכזבתי פניותי לא זכו לתגובה כלשהי, ורק בסיוע אנשי "התאחדות בולאי ישראל" נודע לי, כי לדברי אנשי השירות הבולאי, מדובר ב"טעות סופר".

כידוע "טעות לעולם חוזרת", אך לדעתי אנשי השירות הבולאי צריכים להתאמץ יותר כדי להימנע מטעויות. ברור לי שרוב האנשים לא ישימו לב לזיהוי השגוי של המסוק, אבל אספנים תמטיים של נושא התעופה בוודאי יעמדו על הטעות, והתווית הישראלית החדשה, לרבות הטעות שבה, "תכבד" בעתיד במאמרים

התווית עם הטעות בשם דגם המסוק

רבים ובתצוגות תמטיות. חבל שלבולי ישראל יצא שם רע בשל רשלנות כזו, מה עוד שאפשר היה למנוע את הטעות בקלות רבה אילו היו נעזרים באספנים בתחום.

בברכה,
אנדי כרמל

חידה בולאית

מאחורי ששת הבולים הנראים כאן מסתתרים ביטויים הקשורים במילה 'כוכב'. עליכם לזהות את הביטויים, וכדי להקל עליכם נסתפק בחמש תשובות נכונות.

את התשובות לחידון יש לשלוח למערכת "נושאות" עד ליום 1.9.2020. בין הפותרים נכונה יוגרל פרס בולאי מתנת איל"ת.

בקרב ב"נושאות" – גיליון בנושא "קריאת כיוון"

הגיליון יעסוק בארבע כנפות תבל – צפון, דרום, מזרח ומערב. אם ברצונכם לפרסם מאמר במסגרת זו, אנא פנו אל עורכי "נושאות" בהקדם באמצעות הדואר האלקטרוני או בדואר רגיל.